

I. Arquitectura: Filippo Brunelleschi

- A. Cúpula da catedral de Florencia, Sta. M^a del Fiore
- B. Igrexa de San Lorenzo en Florencia

A. Cúpula da catedral de Florencia, Sta. M^a del Fiore

Imaxes: nas páxinas 195 e 202 do libro

1. Clasificación

Autor: F. Brunelleschi (1377-1446)

Cronoloxía: aprox. 1418-1446

Estilo: arquitectura renacentista do Quattrocento

Dimensións: 114 m. alto x 41,7 m. diámetro

2. Contexto histórico-artístico

Facer un resumo do texto das páxinas 196 a 201 do libro

3. Breve historia e importancia da cúpula

A catedral de Florencia iniciouse en estilo góticu a finais do séc XIII e continuouse durante o XIV. A comezos do Quattrocento construise o tambor octogonal sobre o cruceiro e quedou pendente de realizar a cúpula. A obra de Brunelleschi é o resultado da convocatoria dun concurso co que se decidiría que arquitecto levaría a cabo dita cúpula. Brunelleschi sería quen, finalmente, asumiría o reto de levantar a nova estrutura. A cúpula é un dos poucos monumentos que desde a súa construcción foi considerado perfecto. É a primeira gran obra arquitectónica do Renacemento italiano que dá inicio a unha serie de cúpulas como a que levantaría Miguel Anxo na Basílica de San Pedro do Vaticano, xa no século XVI.

4. Análise e comentario

Influencias: cando Brunelleschi levanta esta obra non dispón de ningún modelo próximo no tempo no cal poida inspirarse, coñecía a cúpula do Panteón de Roma e a técnica construtiva das cúpulas bizantinas e tomará referencias dos elementos construtivos de ambos sistemas, pero elaborará solucións propias e orixinais.

Materiais: pedra, no tambor e na base da cúpula. Ladrillo, na maior parte da estrutura, tratase de ladrillo romano macizo e fabricado baixo a supervisión de Brunelleschi, cun grosor de 5 cm e unha lonxitude entre 15 e 30 cm. Tamén morteiro e outros materiais, destacando o mármore dos nervios e do revestimento do tambor.

Sistema construtivo empregado por Brunelleschi baseado no emprego de 2 recursos fundamentais:

1º. Construcción *sen cimbras* e sistema construtivo de autosustentación: a cúpula debido as súas dimensións non se podía levantar cos medios técnicos dispoñibles (recordemos que unha cúpula en construcción tiña que ser sostida, ata chegar á clave, mediante grandes estruturas de madeira –cimbras-) polo que inventou unha nova técnica consistente en que a cúpula se autosostentaba durante a súa construcción gracias ao sistema construtivo a base de aneis concéntricos de ladrillo que van sucedéndose en altura dispostos en aparello de espiña de peixe. Nos puntos de máxima tensión colocou aneis de reforzo con vigas de madeira.

2º. Sistema de dobre cúpula: concibiu unha dobre cúpula octogonal, exterior e interior, de modo que existise un espazo baleiro entre ambas, no que construír un sistema interno de vigas de reforzo. Con esta solución logra diminuir o peso xa que, ao combinar ambas, puido contrarrestar o empuxo horizontal da cúpula interior case semiesférica co peso, en sentido contrario, da cúpula exterior de perfil apuntado.

Elementos construtivos:

Tambor: a cúpula álzase sobre un tambor octogonal de pedra revestido de placas de mármore (branco, verde e rosado), cunha gran fiestra circular (óculo) en cada un dos seus lados. O tambor, no exterior, tería que estar rodeado por unha galería da que só se construíu unha, nunha das oito caras. Os óculos e o tambor son anteriores á obra de Brunelleschi.

Cúpulas:

Exterior: mostra aspecto esvelto gracias a un claro perfil apuntado no que destacan os oito nervios realizados con sillares de mármore branco de 4 m. de espesor, son decorativos e non cumplen ningunha función estrutural, xa que os nervios que aguantan a cúpula non se ven nin desde fóra da catedral nin desde dentro. Todo o espazo das oito caras dos plementos está cuberto por tellas de barro planas, de cor avermellada.

Interior: a cúpula interior, de menor tamaño, posúe un total de 24 nervios construídos en ladrillo: 8 nervios principais que percorren os vértices e recollen o peso da estrutura, e 2 nervios más por cara que axudan a repartir o peso. Este total de 24 nervios parten dun anel de pedra e ladrillo na base da cúpula, o cal recolle os seus esforzos e transmíteos ao tambor. Paralelamente ao anel da base, hai 11 aneis formados por arcos de ladrillo entre nervio e nervio, que distribúen as forzas tanxenciais de xeito uniforme e transmiten o peso das estruturas aos nervios. Con todo iso redúcese o peso do conxunto e posibilitase a existencia dunha galería interna entre ambas as cúpulas que conduce ata a lanterna. Vista desde o interior da catedral, a cúpula presenta unha superficie completamente plana, sen nervaduras.

Lanterna: No punto de converxencia dos nervios álzase unha lanterna prismática de oito lados e 16 m. de altura, con contrafortes rematados por volutas e cuberta por unha estrutura cónica coroada por unha esfera de cobre dourado sobre a que se alza unha cruz. Foi rematada en 1471, xa morto Brunelleschi. Ata aquel momento as lanternas eran pequenas ou inexistentes. Está inspirada nos templos circulares da Roma Imperial, deseñada como o remate indispensable a unha cúpula apuntada e é unha especie de punto de fuga visual da perspectiva da catedral.

5. Función simbólica e propagandística

As dimensíons desta cúpula convértena na construcción máis relevante do Quattrocento italiano. A obra en si mesma simboliza a importancia de Florencia como núcleo fundamental da arte renacentista durante o século XV e principal cidade da época, tratando de facer visible o paralelismo entre a cidade toscana e a brillante Roma da época clásica. Ao mesmo tempo, o feito de que coroe o templo catedralicio a converte en símbolo visible da fortaleza da Igrexa cristiá na sociedade florentina. A cúpula superaba en altura e destacaba do resto das edificacións da cidade de Florencia. Dominaba a perspectiva e jerarquizaba o espazo urbano. Era o símbolo do orgullo desta cidade-estado, a más prestixiosa do século XV.

6. Rasgos de estilo

Ainda que no exterior a cúpula recorda solucións góticas, o sistema de dobre cúpula e os materiais lixeiros empregados están en relación coas solucións romanas. O interese pola perspectiva e polas proporcións baseadas en módulos, relaciona a obra cos ideais clásicos, abandonando o crecemento en altura propio do gótico.

B. Igrexa de San Lorenzo de Florencia

Imaxes: planta na páxina 203 do libro

1. Clasificación

Autor: F. Brunelleschi (1377-1446)

Cronoloxía: 1421-1428

Estilo: arquitectura renacentista do Quattrocento

Comitente: familia Médici

2. Contexto histórico-artístico

Facer un resumo do texto das páxinas 196 a 201 do libro

3. Análise e comentario

Planta: obra arquitectónica con planta de cruz latina, moi alongada, que se aproxima á planta basilical propia dos primeiros tempos do cristianismo.

Brazo vertical: con tres naves e capelas laterais. A nave central, de maior altura e anchura, presenta unha arquería con arcos de medio punto sostidos por columnas corintias, cuxos capiteis sosteñen cubos de entaboaamento con arquitrabe, friso e cornixa. A maior altura aparece un muro con amplos e esveltos vans de medio punto que permiten a iluminación natural do interior. A cuberta interior da nave é plana, con casetóns decorados mediante rosetóns dourados sobre fondo branco. As naves laterais presentan bóvedas vaídas que cargan, a un lado sobre as columnas da nave central e, ao outro, sobre pilastras de orde corintia. Sobre estas naves, aos lados externos, ábreñense óculos de iluminación. As capelas, sete a cada lado, mostran un acceso con arco de medio punto e cóbrense con bóveda de cuarto de canón. Capelas que inicialmente serían panteóns das 7 familias que promoveron a construcción da igrexa e que cando non puideron costear a obra, a familia Médici fíxose cargo dela.

Brazo transepto: pouco destacado en planta, presenta na súa fronte cinco capelas rematadas con testeiro plano. A central, a modo de ábsida, alíñase coa nave principal e posúe o mesmo tipo de cuberta alintelada e a súa entrada está enmarcada por dúas columnas corintias sobre as que se alza unha tribuna, xerando unha dobre altura con arcos de medio punto. As outras catro capelas alíñanse coas naves laterais e cóbrense, do mesmo xeito que estas, con bóvedas vaídas. Ademais, posúe o transepto outras tres capelas en cada un dos seus extremos, orientadas cara á cabeceira do templo (nun caso) e cara ao cruceiro (nos outros dous). A ambos lados do transepto atópanse dous amplos espazos que sobresaen da estrutura do templo, son as chamadas "Sancristía Vella" (obra do propio Brunelleschi) e "Sancristía Nova" (obra de Miguel Anxo). O cruceiro cóbrese con cúpula semiesférica que aparece ao exterior cuberta por unha estrutura a modo de ciborio.

No **exterior** o templo presenta unha fachada inconclusa, feita en pedra e ladrillo, xa que non se levou a cabo o seu revestimento con decoración de mármores. Con todo, cara ao interior, a basílica mostra unha contrafachada (obra de Miguel Anxo) que posúe na zona central un balcón sobre columnas corintias que enmarca a porta principal, quedando aos seus lados outras dúas laterais.

Análise simbólica

Non temos na propia edificación referencias simbólicas evidentes, más aló da que nos mostra a propia planta da basílica, cuxa cruz latina é unha referencia obvia ao máis coñecido símbolo da relixión cristiá. Por outra banda, a propia maxestosidade do edificio vén simbolizar o crecente poder da familia dos Médici, que encargou a súa construcción.

4. Rasgos do estilo:

Esta igrexa, claro exemplo da arquitectura renacentista do Quattrocento italiano, insírse por unha banda nas primeiras basílicas paleocristiás e, pola outra, nos patróns da arquitectura clásica, tal como revelan elementos como a orde corintia ou a cuberta plana con casetóns. Todo o edificio reflicte o acusado interese de Brunelleschi por conseguir a harmonía e a proporción na construción, para iso, o arquitecto parte do emprego dun módulo cadrado (ao que responden con exactitude a capela maior e o cruceiro) que se estende ao conxunto do edificio, xa sexa multiplicando ou dividindo as súas dimensións, co que se obtén un acusado efecto de regularidade e simetría. Para manter o canon clásico das columnas e poder emplegar ese módulo, prolongou a súa altura engadindo un pequeno entaboamento sobre o capitel.

Brunelleschi aplicou na arquitectura de San Lorenzo as súas investigacións sobre a perspectiva, de forma que ao entrar o visitante tivera a percepción dun espazo prolongado polas liñas e os puntos de fuga que crean as columnas, os entaboamentos, os artesoados do teito e o mármore do chan.

O arquitecto logra unha iluminación natural graduada co que se alonxa do misticismo da iluminación gótica. Para iso, a nave central mostra grandes ventás que se reducen a óculos nas laterais, mentres que as capelas laterais carecen de vans ao exterior.

Destacar a sobriedade na decoración baseada nos austeros muros encalados e no bicromatismo (branco-gris) característico da arquitectura de Florencia, rasgos que fan resaltar ainda máis o clasicismo dos elementos arquitectónicos.

En conclusión, se trata dun novo tipo de igrexa, premeditadamente clásica, racional e incluso fria, absolutamente regular, que se afasta dos patróns góticos imperantes ata o momento e se inspira en modelos clasicistas, dando lugar deste xeito ao comezo da arquitectura renacentista, que Brunelleschi ensaiara pouco antes no Hospital dos Inocentes, tamén en Florencia.

O Renacemento. Quattrocento

IMAXES DE SAN LORENZO DE FLORENCIA

1. nave central,
cara á ábsida

3. nave central,
cara á entrada

2. cúpula sobre
o cruceiro

4. fachada principal